

Aaspere mõis ja sealtkandi ettevõtlik talurahvas XIX sajandi lõpul

Haljala kihelkonnas müüs Aaspere mõisa omanik parun Nikolai von Dellingshausen esimesena talusid päriseks. Rahvasuu teab

rääkida, et selleks olevat olnud eriline põhjus. N. v. Dellingshausen kui paljude mõisate valdaja ja jõukas mees oli hoidnud oma raha Saksa riigi pankades. Saksa-Frantsuse sõja ajal (1870—1871) polevat Saksa pangad hoiuseid välismaale välja maksnud ja parun sattunud rahalistesse raskustesse. See omakorda tingis talude päriseks müümise. On teada, et Juhan Lindam sai Keiserliku Eestimaa Lanstoa peakohtu kaubakontrahti alusel, mis sõlmiti

1877. a. 28. näärikuupäeval, 600 rbl. eest Arrosoo talukoha (39 tiinu 1910 ruutsülda) omanikuks.

Talude ostmisel ilmnnes Aaspere ja Liiguste meeste eriline jõukus tolle aja kohta. Olgugi et talude hind tasuti panga kaudu ja omanikul oli selle maksmisega aega, tuli 300—400 rubla nn. käsiraha talu pealt kohe maksta. Kuid sellest hoolimata ostsid mõned sealsed peremehed endale kaks, Aaspere kubjas Lamwoll isegi kolm talu, igale lapsele ühe.

Aaspere mõisa eeskuju järgisid varsti ka teised ja renditalud

muutusid vähehaaval päristaludeks.

Pärast seda kui Käsmu Merekool oli töötanud mõned aastad Jakob Kaski majas, palus koolikomitee Aaspere mõisa omanikult parun Nikolai von Dellingshausenilt maad Käsmu merekooli ehitamiseks. Palve rahuldati, koolimaja ehitamiseks (see valmis 1887. a.) eraldati tükike maad küla keskel. N. v. Dellingshauseni poeg E. v. Dellingshausen meenutab: «... 1885. a. avati Käsmu merekool, mille avamisel olid suured teened minu isal, kes abistas loa taotlemisel, andis ehitusplatsi ja iga-aastase kütte (10 sülda — I. K.)... Esimesed laevad, mis osteti Soomest, kandsid minu ema ja vanema õe nimesid: «ADINA» ja «ANNA AUS KASPERWIECK». Kuna minu isa oli osanik, siis veeti nende laevadega peamiselt meie metsamaterjali ja telliskive Tallinna... hiljem Käsmu osatähtsus aina kasvas meresõitude osas. Käsmu teostas suurema osa Eesti ranniku kaubaveostest. Selle tulemusena mõne aasta pärast Käsmu talupojad muretsesid ajakohasemaid purjelaevu, mis omakorda oli tõukeks küla elatustaseme tõusuks...»

Hans Lindrop, Karl Lindam, Jüri Trubok, Jakob Krusenberg ja Josep Neuman taotlesid Nikolai von Dellingshausenilt nõusolekut Liiguste koolimaja ehitamiseks. Pärast pikka ja põhjalikku selgitustööd suudeti mõisnik oma nõusse saada ning talupoegadel läks korda osta kooli tarbeks 2000 rublaga 2500 rublale hinnatud «Matso» talu Liiguste külas ja saada mõisnikult kingitusena koolimaja ehituseks vajalik metsamaterjal. Kool avati 1885. aastal.

1890/91. aasta talvel jaotas Nikolai von Dellingshausen oma valdused — viis rüütlimõisat karjamõisatega ja maja Tallinnas. Proviintsiaalõiguse alusel said pojad kaks ja tütreid ühe osa. Poeg Eduardist sai Aaspere ja Šausti mõisa ning Käsmu ja Käsmu karjamõisa, niisamuti Tallinnas asu- perikonnamaaja omanik